

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

КАПУРА ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК 821.161.2(09)(092)

ФОЛЬКЛОРИЗМ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО
(НА МАТЕРІАЛІ ЛІРИКИ, ЛІРО-ЕПІКИ ТА ДРАМАТУРГІЇ)

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі української літератури факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Погребенник Володимир Федорович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри української літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Хороб Степан Іванович,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри української літератури;

кандидат філологічних наук, доцент
Горбонос Ольга Вячеславівна,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри світової літератури та
культури ім. проф. О. Мішукова

Захист відбудеться «29» квітня 2016 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.22 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «29» березня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Д. Осьмак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дисертаційного дослідження. Взаємозв'язки національного фольклору й літератури та феномен фольклоризму творчості митця як форми їх взаємодії є важливими загальнотеоретичними проблемами і належать до пріоритетних напрямків літературознавства й філології ХІХ – ХХІ ст. Усне і писемне словесне мистецтво протягом усього часу свого існування перебувають у незмінній взаємодії, доповнюють і збагачують одне одного.

Упродовж багатовікової історії українська література якнайтісніше була пов'язаною з уснопоетичною творчістю народу, мала творчі контакти також із інонаціональним фольклором. Вивчення взаємозв'язку української літератури та фольклору важливе для збереження культурної спадщини, що відіграє роль потужного засобу національної ідентифікації. Традиційна українська народнопоетична культура, зокрема й «олітературена», є тим засобом, за допомогою якого відбувається культурний діалог поколінь українців на «материковій» Україні та у діаспорі.

Однією з актуальних проблем сучасної української філологічної науки є з'ясування місця фольклору в естетичній традиції національної літератури ІІ пол. ХІХ – поч. ХХ ст. Вона важлива в теоретичному та історико-літературному аспектах, адже існує потреба ґрунтовного системного вивчення особливостей ідейно-художньої асиміляції різнонаціональної уснопоетичної стихії у діахронній творчості насамперед письменників-класиків різних літературних родів і стилів. Необхідно також переглянути традиційні визначення місця і ролі народнопоетичних відображень у літературі періоду реалізму та переходу до модернізму поч. ХХ ст.

Практично всі українські літератори цієї доби так чи інакше зверталися до фольклору, були його збирачами, публікаторами і дослідниками, різноманітно вводили у власні писання, зокрема й у латентних формах. Відтак не існує абсолютно «позафольклорних» творів, у яких не виявився хоча б мовно-стильовий фольклоризм. Одним із найбільш продуктивних письменників у цьому контексті є М. Старицький, чия літературна творчість тісно пов'язана з віковими надбаннями українського народу, рецептивно багата на мистецький діалог із зразками фольклору інших народів.

Творчість М. Старицького, зокрема її зв'язки з народнопоетичною традицією, поєднання індивідуально-авторського письма та фольклорних поетизмів, урешті фольклоризація окремих текстів митця привернули увагу дослідників, від М. Сумцова, М. Костомарова, Олени Пчілки, І. Франка, В. Петрова, М. Дашкевича, С. Єфремова. На жаль, радянське літературознавство після М. Зерова при вивченні життєтворчості М. Старицького мусило шукати у спадщині митця насамперед доказів «братерського єднання» української культури (як підрядної) з передовою російською (Л. Сокирко, І. Скрипник, Й. Куриленко, М. Комишанченко,

З.Мороз та ін.). Осмислення проблеми фольклоризму митця все ж відбувалось у руслі вивчення театральної діяльності й естетики драматургії М. Старицького (О. Білецький, В. Сахновський-Панкеєв), жанрів його творчості, перекладів (М. Гуць). Імпульс для подальших студій (С. Зубкова, Л. Мороз, О. Цибаньової, Л. Гаєвської, М. Бондаря, Н. Бернацької, Н. Левчик, Н. Камінчук і ін.) надав вихід зібрання творів письменника у восьми томах (1963), упорядкованих В. Олійником, О. Стешенко й ін.

Певним здобутком у науковому дослідженні проблеми наприкінці ХХ ст. стали праці, що висвітлили образно-стильові особливості поетичної творчості М. Старицького, зокрема її жанрові форми (Н. Левчик М. Дяченко, ін.), були присвячені проблемі традицій і новаторства драматургії письменника (Л. Дем'янівська, В. Коломієць). В. Поліщук слушно визнав фольклор одним із головних компонентів образного мислення М. Старицького. Б. Бунчук підтвердив цей висновок статистичним обрахунком народнописенної поліметрії віршування М.Старицького. Внеском в об'єктивне вирішення проблеми спілкування митця з народними джерелами є розвідки О. Шубравської, О. Вертія, В. Погребенника, прикметні розмаїтими дослідницькими підходами. Молодша генерація вчених продовжила різноаспектне вистудіювання проблеми на матеріалі драматургії М.Старицького (Г. Немченко, Т. Джурбій, Ю. Дзівалтовська), його поезії (І. Кошова й ін.), перекладів сербохорватського фольклору (М. Карацуба, Ю. Зиновіва) тощо.

Однак, незважаючи на тяглу увагу до художньої спадщини М.Старицького, актуальна проблема природи й специфіки фольклоризму лірики, ліро-епосу та драматургії письменника досі ще не стала предметом спеціального системного наукового дослідження. І це при тому, що лірика, ліро-епіка та драматургія митця надають багатий художній матеріал для простеження перебігу та результатів ідейно-естетичної взаємодії фольклору з літературою від стилізаційних і наслідувальних форм до трансформації фольклору та складнішого синтезу народнопоетичних і літературних компонентів, а також для висвітлення того, як фольклор «працює» на утривалення народної епіко-героїчної традиції («Гетьман», «Morituri»). До того ж М. Старицький творчо асимілював жанри народної пісні, легенди, переказу, казки, кобзарської думи, приказки тощо; вони еволюціонували в його інтерпретаціях, доповнювались авторськими «на народну нуту» (І. Франко).

У вітчизняній науці дотепер практично відсутні концептуальні студії, присвячені функціонуванню й трансформації фольклорної компоненти художньої системи М. Старицького, поліаспектності й полівалентності зв'язків творчої спадщини митця з фольклором. Остаточо ще не вивчено особливості переосмислення письменником фольклорних елементів, залучених до драматичних і поетичних творів, вагомість його індивідуального внеску в культуру опрацювання народнопоетичних джерел української літератури. Під цим кутом зору слід дослідити як весь масив різножанрової творчості митця,

так і кожен його твір у площині взаємодії з фольклором, провівши конкретні зіставлення з явищами народної поезії. Сьогодні спадщину видатного письменника і громадсько-культурного діяча необхідно прочитати й оцінити повному, з урахуванням контексту літературно-фольклорних взаємозв'язків періоду, еволюційного розвитку творчості М. Старицького, залучивши задля цього, зокрема, й архівні матеріали.

Тож актуальність дисертації зумовлена необхідністю вивчення процесів взаємодії літератури і фольклору др. пол. XIX ст., літературно-фольклорного контексту й інтертексту драматургії та поезії М. Старицького. Виявлення міри близькості митця до фольклору, а його творчості до традицій «санкціонованих» поетикою фольклору, дасть змогу науково-об'єктивно декодувати ідіостиль письменника, розкрити художній розвиток, модифікації та зміни фольклоризму митця, взагалі значення його літературного доробку в збагаченні історії двосистемного спілкування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у руслі наукової теми кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Шляхи розвитку української літератури XVII – XX століть». Тему дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 26 грудня 2011 р.) і схвалено науковою радою «Класична спадщина та сучасна художня література» Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 1 від 21 лютого 2012 р.).

Мета дослідження – виявити місце і роль фольклору в драматургії та поезії М. Старицького, з'ясувати ідейне й естетичне багатство фольклоризму його творів. Селекція й систематизація художньої спадщини (поезія, драматургія), ідентифікація фольклорної її компоненти, аналіз літературного фольклоризму творчості письменника слугують розкриттю системного характеру його спілкування з усною народною творчістю, особливостей естетичної взаємодії митця з народнопоетичною традицією, ідейно-художньої результативності його опрацювань фольклору.

Досягнення поставленої мети зумовило виконання таких **завдань**:

- розкрити головні теоретико-методологічні й історико-літературні аспекти літературно-фольклорного діалогу, означити основні наукові підходи до явища фольклоризму літератури і дати власну дефініцію терміну;
- висвітлити на основі комплексного зіставлення уснопоетичних джерел із авторськими творами М. Старицького значення фольклорної компоненти у літературному набутку письменника;
- проаналізувати значення національного й інонаціонального фольклору для літературного дискурсу письменника у його творчому розвитку;
- з'ясувати ідейно-художні особливості творчої рецепції народної пісенності у ліриці М. Старицького;

- розкрити специфіку переломлення традицій народного героїчного епосу у творах митця на історичну тему;
- дослідити результативність художньої асиміляції народнопоетичних сюжетів, мотивів і образів в оригінальних п'єсах драматурга;
- визначити роль і місце фольклоризмів у переробках та інсценізаціях драматурга;
- встановити пріоритетні фольклорні жанри, мотиви й образи, художньо асимільовані М. Старицьким, та індивідуальний внесок письменника у творення культури українського літературного фольклоризму.

Об'єкт дослідження – ідейно-естетичні особливості творчого діалогу з фольклором нової літератури взагалі та М.Старицького зокрема, форми спілкування українського письменства др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст. із сукупною народнопоетичною традицією.

Предмет дослідження – поетика літературного фольклоризму ліричних, ліро-епічних та драматургічних жанрів художньої спадщини М.Старицького, полівалентність й естетична результативність процесу контактування з різнонаціональною народною поезією.

Матеріалом дослідження став масив оригінальної та перекладної поезії М.Старицького (аспекти відображення фольклорних традицій), тексти його різножанрової драматургії, у т.ч. інсценізації й переробки. Допоміжним матеріалом послужили спогади, листування й біографістика автора, фольклорні збірники різного часу.

Теоретико-методологічною базою дисертації є праці українських і зарубіжних учених науковців у галузях філології (літературознавство, фольклористика), а також філософії, міфології, етнографії, мистецтвознавства, тощо, зокрема авторства М. Азадовського, О. Вертія, Я. Гарасима, А. Горелова, С. Грици, М. Грушевського, В. Гусєва, У. Далгат, О. Дея, І. Денисюка, І. Дзюби, М. Дмитренка, М. Драгоманова, М. Еліаде, Л. Ємельянова, Е. Кассіра, Р. Кирчіва, Ф. Колесси, Т. Комаринця, М. Костомарова, К. Леві-Строса, Д. Лихачова, Р. Маркова, Д. Медриша, О. Мишанича, М. Наєнка, Л. Нідерле, Г. Нудьги, В. Погребенника, О. Потебні, С. Росовецького, І. Франка, Д. Фрезера та інших.

Методи дослідження. Мета й завдання дисертації зумовили використання низки методів. Окрім загальнонаукових (аналізу, синтезу, спостереження тощо), це *біографічний* (допоміг розкрити життєво-творчі джерела фольклоризму митця), *системний* (посприяв встановленню зв'язків між системними параметрами явища), *культурно-історичний* та *порівняльно-історичний* методи (придалися відповідно для розкриття фольклоризму як загальнокультурного феномена та для дослідження форм і типів діалогу літератури з фольклором, його традицій і новацій). Методологічною базою дослідження стало поєднання підходів літературознавства, фольклористики, лінгвістики і почасти філологічної герменевтики. Аналіз текстів, у їх

зіставленні з подібними явищами української літератури та фольклору, передбачав використання прийомів філологічного й інтертекстуального, а також типологічного методів.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що це перше спеціальне системне дослідження явища фольклоризму поезії та драматургії М. Старицького. У дисертації систематизовано й осмислено здобутки українського літературознавства та фольклористики у розкритті зв'язків двох художніх систем ХІХ – поч. ХХ ст., продовжено й доповнено існуючі напрацювання дослідників літературного фольклоризму та процесу фольклоризації текстів літературного походження.

Низку оригінальних творів М. Старицького, у т.ч. кілька архівних, уперше проаналізовано в плані асиміляції усної народної поезії, атрибутовано ряд пісенних і інших фольклорних компонентів художньої спадщини митця. Також проведено докладне зіставлення драматичних переробок та інсценізацій письменника із їх першоджерелами, розкрито змінні та константні риси творчості митця щодо творчого опрацювання народнопоетичних мотивів і образів.

Практичне значення дисертації полягає у можливості застосування її результатів при створенні синтетичних історико-літературних праць, присвячених зв'язкам українського письменства різних періодів і стилів із національним та інонаціональним фольклором. Матеріал і висновки придатні для використання при підготовці та проведенні лекцій і спецкурсів, написанні дипломних і магістерських робіт з історії української літератури та фольклористики, у видавничій практиці (при коментуванні творів письменника), можуть послужити відправним моментом для створення комплексних праць, присвячених історичній парадигмі спілкування українського письменства з уснопоетичною творчістю.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження було відображено у доповідях та повідомленнях на Міжнародних науково-практичних конференціях «Пантелеймон Куліш – піонерна постать української літератури, культури, науки» (Київ, 14 вересня 2012 р.), «Від Івана Вишенського до Остапа Вишні та Павла Глазового: розвиток гумору та сатири в літературі» (Київ, 15 листопада 2013 р.) та «Постать і спадщина Тараса Шевченка та розвиток культури і мистецтва ХІХ-ХХІ століть» (Київ, 10-11 квітня 2014 р.); на Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Митець і час: творчість Андрія Малишка на тлі українського літературного процесу 30-70-х років ХХ століття» (Київ, 18 квітня 2013 р.), «Українське національне виховання: реалії, тенденції, перспективи» (Київ, 26 квітня 2013 р.) та «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Київ, 11 листопада 2014 р.), а також на звітних наукових конференціях викладачів і аспірантів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (2012 – 2015 рр.).

Публікації. Результати дослідження викладено в 6 одноосібних

публікаціях автора, з яких 5 – у фахових виданнях, одна – у закордонному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи 227 сторінок, основний текст – 196 сторінок. Список використаних джерел охоплює 298 позицій².

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету й завдання роботи, її теоретико-методологічну базу, новизну і практичне значення, вміщено відомості про апробацію одержаних результатів, а також проаналізовано стан наукового вивчення проблеми.

У першому розділі **«Фольклоризм як теоретична й історико-літературна проблема»** запропоновано характеристику головних теоретико-методологічних й історико-літературних аспектів літературно-фольклорного діалогу, осмислено основні наукові підходи до явища фольклоризму літератури, визначено місце національного й інонаціонального фольклору у літературному дискурсі українського реалізму й «запізнілого» романтизму 70-90-х рр. XIX ст.

У підрозділі **1.1. «Взаємодія художньої літератури та фольклору в теоретико-методологічному аспекті»** осмислено наукову концепцію фольклоризму, що передбачає врахування особливостей світогляду автора літературного твору й світоспоглядальної специфіки українського традиційного фольклору, врахування типу ставлення митця до дійсності та його відбиття в оцінці подій і дійових осіб, індивідуальному стилі автора тощо.

Понятійне наповнення терміну «фольклоризм літератури» є складне й поліаспектне: у ньому співвідносяться, впливаючи один на одного, дві естетичні системи – фольклор і література. Їхні взаємини становлять здебільшого діалогічний двоаспектний процес: синхронно реалізується фольклоризм літератури, коли фольклорні одиниці потрапляють у літературу, та «літературність» фольклору, коли «книжний» твір уходить у фольклорну систему. Методику розпізнавання уснопоетичних елементів авторського тексту необхідно застосовувати у єдності із хронологічним принципом вивчення взаємодії літератури і фольклору, врахуванням усього багатства контекстуальних й інтертекстуальних зв'язків.

З'ясовано, що зіставлення уснопоетичних і «книжних» творів у цих та інших аспектах, типологічних сходжень і відмінностей у поцінуванні зображеного, естетичних тотожностей/нетотожностей текстів різної природи дає належний матеріал для з'ясування реальних взаємозв'язків між літературою і фольклором, у т.ч. на прикладі поезії та драматургії М.Старицького.

У підрозділі **1.2. «Поняття фольклоризму літератури та його дослідницькі тлумачення»** на основі аналізу теоретичних напрацювань науковців, присвячених явищу фольклоризму, сформульовано авторське

визначення зазначеної дефініції.

Фольклоризм літератури є явищем складним та багатоаспектним, тому його необхідно характеризувати із різних «променів зору» (І. Денисюк), враховуючи неоднакові способи його функціонування у літературі. Формальний вияв фольклоризму як визначального мовностильового засобу передбачає звернення письменників до живої народної мови, безпосереднє використання народних творів або їх частин, уведення їх у канву художнього тексту (найчастіше пісень), вживання фольклорних постійних епітетів, метафор, порівнянь та інших художніх тропів, іноді із чітко вираженим діалектним колоритом, широке застосуванням паремій, фразеологізмів, висловів розмовно-побутового стилю.

На основі переосмислення попередніх визначень і тлумачень запропоновано означити поняттям «фольклоризм» загальнокультурний феномен свідомого й несвідомого художнього сприйняття і засвоєння, ідейно-естетичного й емоційного переосмислення та трансформації різноманітних формальних і змістових засобів, прийомів і різноманітних поетичних форм народної творчості у художніх текстах, явище олітературення уснопоетичної традиції на різних рівнях взаємодії колективного (народного) та індивідуального (авторського) первнів у мистецькому професійному творі. При цьому фольклорна матриця, адаптована образним мисленням письменника, виступає у літературному творі як експліцитно, так і імпліцитно, у різноманітних латентних виявах.

Це означає, що не існує цілковито «позафольклорних» літературних періодів, стилів або творів, а просто існують художні тексти, де уснопоетичний компонент не лежить на поверхні. Це може стати джерелом для філологічної гіпотези про існування літературних творів, щодо яких поняття фольклоризму має радше загальнотеоретичне значення. Але й у цих текстах у результаті наукової ідентифікації неодмінно знайдуться хоча б вияви мовностильового фольклоризму, символики народнопоетичного походження тощо, здебільшого непоодинокі. Тож література і фольклор – своєрідні важливі складники культурно-мистецького спілкування в Україні XIX – поч. XX ст.

У підрозділі **1.3. «Українська література в історичному діалозі з фольклором та наукова рецепція процесу»** акцентовано увагу на наукових інтерпретаціях взаємодії літератури та фольклору у працях українських та зарубіжних літературознавців і фольклористів, починаючи від перших десятиліть XIX ст. Незважаючи на тиск російського самодержавства, українські дослідники «зустрічей» народної творчості з літературою науково розкрили самотність українського фольклору, його змісто- і формоутворюючий вплив на літературну творчість від найдавніших часів.

У рецепціях науковців відповідно до організації художнього тексту фольклоризм реалізується переважно на таких формально-змістових рівнях: жанрово-композиційному, фабульно-сюжетному, характерокреаційному,

архетипно-знаковому (символічному) на рівні мотиву й образу, та мовностилістичному. Так, відповідно до позиції У. Далгат, фольклоризм у літературних творах утілюється як сюжетне запозичення, уведення у текст окремих фольклорних мотивів чи образів, символічне переосмислення фольклорно-міфологічних першоелементів і прийомів чи й принципів. На основі аналізу способів переосмислення фольклорних явищ і ступеня їх формально-змістових перетворень у літературі Р. Марків визначив такі види фольклоризму літературного тексту, як імітативний, або стилізаційний, інтерпретаційний, концептуально-інноваційний, або трансформаційний. За С. Росовецьким, до ключових типів рецепції фольклору в літературі належать сюжетний, або нестильовий, та аморфний, або несюжетний. Така рівнево-видова класифікація процесу естетичної взаємодії дала змогу глибше проаналізувати, зокрема, індивідуальну манеру М. Старицького. Враховуючи те, що фольклоризм виник у результаті співдії двох суміжних словесно-поетичних систем, аналіз зосереджено довкола виявлення формально-змістових рівнів впливу фольклору на лірику та драматургію письменника, багатющу у його творах функціональність народної пісенності.

У другому розділі **«Естетична результативність літературно-фольклорних зв'язків поезії М. Старицького»** охарактеризовано особливості процесу фольклоризації ліричних текстів М. Старицького, його індивідуальну манеру асиміляції фольклору, константи й вияви цього процесу.

У підрозділі **2.1. «Особливості функціонування народнопісенної традиції у ліричній творчості М. Старицького»** розкрито специфіку функціонування фольклорних елементів у ліриці письменника, що дало йому змогу розширити смислове наповнення й образність поезії.

Аналітичне заглиблення у конкретні вияви й форми його літературного фольклоризму переконує: українська народна поезія стала для митця джерелом пізнання дійсності, естетичним арсеналом і основою ліричної творчості 1865-1904 рр. Один із головних художніх первнів поезії М. Старицького, «олітературений» фольклор є засобом реалізації актуального змісту, ліро-драматичної психологізації творів, навіть виявом опозиційності автора до політики самодержавства. Специфіка творчого використання фольклорних елементів у віршах дозволила йому збагатити творчу «дикцію» власної поезії, апелюючи до досвіду і ментальності народу та попередньої літературної традиції (першочергово Т.Шевченка).

Корпус ліричних віршів М. Старицького й усі їх ідейно-тематичні групи об'єднала активна роль народнопісенних поетизмів, багатоманітно асимільованих та поєднаних із власне літературними. Від естетичного принципу спілкування з уснопоетичною творчістю українського й інших народів автор не відходив до кінця життя, вдосконалюючи власний фольклоризм й українську внутрішньолітературну традицію художньої рецепції народної словесності. Творення ліриком високої й рафінованої культури українського літературного фольклоризму засвідчують його тексти «Ждання»,

«Виклик», «Ох, і де ти, зіронько...», «Де мені подітись з лютою нудьгою...», «Борвій», «Ой знущались з мого слова...», «Двері, двері замкніть...» і ін.

Особливістю стильової манери письменника є конденсоване представлення уснопоетичної образності, підсилення новою її «старої» емоційності й експресії, виразна модифікація фольклорної традиції (виявилася, зокрема, у зображенні жінки як учасниці антисамодержавної боротьби, «куванні» слів), переосмислення символіки (символи серця, ночі тощо) та переведення її на імпліцитний рівень.

Не надто значна у кількісному вимірі, лірична частина поетичного доробку митця абсорбувала досить широкий спектр мотивів і образів соціально- й родинно-побутової, календарно-обрядової пісенності, прототипи тюремного, пияцького фольклору, народного гумору й сатири, що органічно ввійшли в його тексти.

Фольклорна поліметрія, багатство ритмомелодики, рим і римування, вокалізм і евфонія засвідчили розвій версифікаційної вправності М.Старицького. Адаптовані ж народнопоетичні елементи посприяли мистецькому синтезу, вдосконаленню художньої майстерності лірики поета.

У підрозділі **2.2. «Специфіка фольклоризму громадянської поезії й історичного ліро-епосу митця»** з'ясовано специфіку використання елементів народної творчості, вужче пісенності у громадянській ліриці й ліро-епічній творчості митця, а також у його перекладацькій діяльності.

Лірик і ліро-епік зумів продуктивно поєднати можливості та переваги двох художніх систем, літератури та фольклору. Його поезії властиві художні риси виразної народності, патріотичні інтенції й національно-визвольні аспірації. У «Morituri» їх поєднано зі співчуттям до «неволі на рідній землі» польського народу. Поезія митця, зокрема «заякорена» у фольклорі, – вираз змагання за становлення й утвердження українців як політичної нації (реалізація цього прагнення притаманна творам на історичну тему і з сучасного авторові народного життя), виявом морально-етичного ідеалу, художньої формою пропаганди важливих ідей та естетичної майстерності. У результаті М.Старицький розбудував літературний фольклоризм доби актуальним переосмисленням символіки народних «пісень про громадські справи» (М. Драгоманов), кобзарських дум («Поклик до братів-слов'ян», «Вечірня», «Нива»), билин («Борвій»), оновленою у високому культурологічному контексті образністю казок (музично-поетичний експеримент «Кантата на честь і славу М.Лисенку»), викриттям суспільної неправди («Нема правди», «Бажання») й апологією волі («Темрява»).

Фольклоризм ліро-епічної поезії М.Старицького на історичну тему представлений естетично репрезентативно. Поет ідейно та художньо трансформував народні легенди, вірування та пісні, кобзарські думи й засновані на уснопоетичній традиції літературні твори, поєднав їх в єдине мистецьке ціле. У результаті він по фольклорно-літературній канві створив міф про намагання переграти фатальний хід історії («Гетьман»), яскраво опоетизував трагедійну

героїку Берестечка («Morituri»). Як слов'янофіл шевченківського типу, він у названій поемі та у «Поклику до братів слов'ян» не лише сформулював ідеал братерського співжиття народів, а й створив у художній формі – слідом за М. Драгомановим – політичну програму і водночас твір новітнього гімнічного «фольклору». Типом опрацювання тем і образів із минулого України художній історизм М. Старицького, дотичний до народнопоетичного, виступив сміливою антитезою щодо офіційно прийнятої концепції російської історіографії, розвінчанням її аберативних тлумачень (постатей Б. Хмельницького, І. Мазепи, У. Кармалюка).

Вільні переклади (переспіви) сербохорватського народного ліро-епосу прикметні тим, що митець не калькував фольклорних зворотів і образів, ритмомелодики й розміру сербохорватських пісень, а передавав їх засобами українського фольклору, пояснював незрозумілі читачам реалії й таким чином давав якісний літературний продукт, сприяв зближенню слов'янських культур. Витоки національно-народної своєрідності лірика і ліро-епіка стають зрозумілішими при розкритті фольклорної естетичної основи його письма.

У третьому розділі **«Національно-народна виразність фольклоризму драматургії М. Старицького»** простежено специфіку літературного фольклоризму у драматургічній творчості письменника.

У підрозділі **3.1. «Художня асиміляція народнопоетичних сюжетів, мотивів і образів в оригінальних п'єсах драматурга з сучасного життя народу»** досліджено поліаспектні й різностильні зв'язки драматургії митця зі світом народної творчості на матеріалі оригінальних п'єс: комедії «Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка» (написана у 1872 р.); водевіля «По-модньому» (1887); «жарту» «Чарівний сон» (1899); драм «Не судилось» (1876, 1881), «У темряві» (1892), «Розбите серце» (1891) і «Талан» (1893).

Відзначено, що оригінальні п'єси комічних жанрів та драми М. Старицького з сучасного народного життя виявили динамічний розвиток його літературного фольклоризму, вміння письменника драматургічними засобами відтворити національний колорит побуту і місця, створити виразні й різнонаціональні типажі, наприклад українського люду наддніпрянських сіл та західноукраїнського міста («Розбите серце»). Унікальність драми у тому, що «Розбите серце» – єдина п'єса М. Старицького з галицького життя; події твору віднесено до Львова, тобто у нетрадиційне для драматургії Наддніпрянщини фольклоропороджуюче середовище. Різнонаціональні персонажі послуговуються рідною мовою (крім української, польською, єврейською і німецькою) чи їх сумішшю, а також зразками усної творчості свого народу. Львів у драматургічному моделюванні М. Старицького постає містом, де живе фольклорна стихія, – не тільки українська. Інонаціональну пісенність представив академічний гімн “Gaudeamus igitur”; революційним «вістря» яви, багатой на пісенні відлуння народів, стала «Карманьйола» (драматург включив уривок в українській транслітерації). Введенням літературних версій пісень в

текст твору М. Старицький підтвердив факт актуалізації піснетворчості французьких революцій попереднього століття у тодішньому суспільстві.

У драмі «Талан» центр ваги фольклоризму зміщено у бік застосування колоритної ідіоматики й фразеології, паремійної стихії. Переважаючий мовностильовий фольклоризм п'єси про акторів придався для розкриття емоційного світу та внутрішніх станів дійових осіб. Разом із тим експериментальний прийом «театр у театрі» (встановлено, що картина 2 «Талану» створена на основі X-XIII яв драми М. Старицького «Богдан Хмельницький») послужив актуалізації історично-фольклорної поетики «козацьких» п'єс митця, стилем «славословія» дум висловив оптимістичну віру в поразку «лихих воріженьків» України.

Продуктивним – таким, що витворював мистецьку школу М. Старицького в естетичній асиміляції народної творчості, – вважаємо у його п'єсах творчу засаду добору антитетичних пісень, що слугують морально-етичному розкриттю персонажів, широту і характеристичність уведення пісенних, казкових і ін. компонентів, а також приказок, прислів'їв і ін. малих жанрів фольклору, парафразування уснопоетичних і літературних джерел, сам пошуково-експериментальний тип драматургічного моделювання дійсності, зокрема, на основі полівалентних зразків народної творчості.

У підрозділі **3.2. «Поетика фольклоризму історичних драм письменника»** з'ясовано особливості функціонування явища фольклоризму у історичній драматургії М. Старицького.

У текстах історичних драм «Богдан Хмельницький» (1887), «Оборона Буші» (1898) й «Остання ніч» (1899) простежено поетологічний і хронологічний алгоритм взаємодії М.Старицького з фольклором, що суттєво верифікує зв'язки народної творчості із літературою й театром. П'єси представляють два різновиди фольклоризму митця, в умовному визначенні відповідно інтенсивний і факультативний. Підготовче вивчення письменником джерел (козацькі літописи, історіографічні праці, фольклорно-історичні видання М. Костомарова, П. Куліша, Д. Яворницького) й актуальність теми посприяли поглибленню історизму творчості, забезпечили комплексний характер драматургії й однотемної прози М. Старицького.

Так, в аспекті фольклоризму «Богдан Хмельницький» цікавий тим, що сюжетну ситуацію фольклоропороджуючого типу (таборування військ) підпорядковано презентації засобами народної пісенності двох світів, козацького й кримськотатарського. Гурти все-таки союзників, а не ворогів, виспівують душу піснями. Українці – давньою «Ой не знав козак, та не знав Сохрон» («Дума про Супруна»), а «татаре» – «Мін ель хамде лільян». Ворогування народів-сусідів відбите у козацькій пісні про козака Сохрона, який пішов орду бити, а опинився у хана в темниці. Мотив перейшов, як і персонаж Сохрон, до драми письменника «Маруся Богуславка». Пояснюється це архетипами текстів – програної битви й неволі. Крім того, М. Старицький

уперше в історії вітчизняної літератури й театру ввів у драму кримськотатарську пісню, та ще й мовою оригіналу.

Тож автор у співдії з народною традицією звеличив патріотичні почуття і героїзм козацького народу, засудив зрадників. Дуалізм Марусі вмотивований: вона усвідомлює обов'язок перед рідними краєм і народом, але вже має нову родину. У її народній ментальності, що поєднала Схід і Захід, зречтисся не тільки матері, а й дітей є «гріх пекельний». Тож драма М.Старицького значно відрізняється від думи більш ускладненим сюжетом, образною системою і мотивацією вчинків. Естетичне «будівництво» на народнопісенній основі прикметне поглибленням національного, соціального та психологічного звучання п'єси. Останній пов'язуємо з тим, що автора цікавить не так суть давніх козацько-турецьких воєн, а душевний стан героїні у динаміці, мотиви індивідуального вибору у межовій ситуації, – тобто, власне, ознаки, властиві вже естетиці модернізму.

Зіставлення драми М.Старицького з думою показує достатньо високий ступінь оригінальності драматурга, для якого фольклорний твір послужив лише загальною вказівкою для розвитку власного сюжету, введенням до нього українських і східних фольклорних компонентів, відгуків на авторський час. Майстерно будуючи драму, М. Старицький намагався якнайглибше втілити ідейний зміст народнопісенних творів у драматургічні образи.

Активність фольклорно-етнографічної компоненти історичних драм М. Старицького, зумовлена естетичними засадами письменника, завдяки опертю, зокрема, на фольклорні джерела кобзарських дум, пісень (у т.ч. інонаціональних), легенд і переказів, паремій тощо, забезпечила вірогідність історичного, національного й локального колориту «Богдана Хмельницького», «Марусі Богуславки», «Останньої ночі», «Мазепи» й ін. творів та посприяла самобутності авторських характерокреаційних підходів.

У підрозділі **3.3. «Інтерпретація літературно-фольклорних джерел у переробках М. Старицького»** з'ясовано специфіку творчої манери письменника у використанні елементів фольклору в авторських переробках та інсценізаціях (оперета «Чорноморський побит на Кубані між 1794 і 1796 роками» Я. Кухаренка, повість «Ніч перед Різдвом» (1831) із «диканьського» циклу М. Гоголя, комедії І. Нечуя-Левицького «На Кожум'яках» та ін.). Так, М. Старицький вдихнув «Чорноморцями» нове життя у популярний жанр «оперети» чи, точніше, народної «комічної опери» на кшталт «Наталки Полтавки». Він оновив традиції давньоукраїнського театру та драматургії першої половини ХІХ ст., удосконалив твір Я.Кухаренка сценічно. Гуманні ідеали народу вірного кохання, справедливості й волі людини та країни митець вигадливо й деколи експериментально втілює на міцній фольклорній основі вже у першій своїй переробці.

Зіставлення тексту М. Гоголя з музичною комедією «Різдвяна ніч» показало: М. Старицький від початку обмежив фольклорно-демонологічний

антураж романтичної повісті (чорт-викрадач місяця, відьма). Специфіка жанру активувала творчу самостійність інсценізатора, який експериментально змінив прозову мову на віршову, поєднав літературну стихію з тематично спорідненими пластами фольклору.

Результат переробки М. Старицьким комедії І. Нечуя-Левицького «На Кожум'яках», п'єса «За двома зайцями», сповнена динамізму, влучності й сценічної виразності. Вона представила колоритний народний гумор, доповнений творчими знахідками І. Нечуя-Левицького і М. Старицького. Виразними у функціонуванні є компоненти фольклорного стилю (зокрема, народної сатири), у творчому застосуванні якого письменник виявив багатство підходів, неабияку майстерність та драматургічний хист. Тривкістю національно-народного колориту, художньою виразністю п'єси значною мірою завдячуємо загальноукраїнському ансамблю народної пісенності (дібрані зразки різної тональності виконують сюжето- й образотворчу роль тощо), композиційним засобам дум, характерністю уведених зразків малих жанрів фольклору та багатій народномовній стихії. Високого творчого рівня переробки М. Старицького, «Чорноморці» та «За двома зайцями» відкрили нову – крашу – сценічну перспективу перед драматичними спробами Я. Кухаренка й І. Нечуя-Левицького.

У підрозділі **3.4. «Естетичне багатство зв'язків із фольклором інсценізацій митця»** акцентовано увагу на взаємодії усної народної творчості та літературних текстів інсценізацій М. Старицького.

За мистецькою якістю зв'язку фольклору з художнім твором найкращими у письменника вважаються інсценізації за прозою М. Гоголя. Сценічні інтерпретації його повістей дали мистецький зразок опрацювання різножанрового фольклору Полтавщини, народних демонології та епічної козацької героїки. Вступаючи у мистецький «діалог» із великим попередником, досвідчений інсценізатор мусів для мистецького успіху мобілізувати хист поета й уміння драматурга, обізнаність фольклориста і постановника, поєднавши все це з «краєвим» (М.Зеров) і загальноукраїнським патріотизмом.

Творча інсценізація М. Старицьким роману «Боротьба за право» К.-Е.Францоza прикметна в «історичній драмі з життя карпатських гуцулів» «Юрко Довбиш» намаганням якщо не відтворити з точністю місцевий колорит гуцульського життя, то принаймні передати специфіку краю, менталітет його автохтонних мешканців та спільні з наддніпрянцями змагання за свої права, завзяття боротьби з кривдниками. Гуцульських автентичних рис у творі не надто багато, зокрема мовних. До цієї компоненти, в т.ч. фольклорної, зараховуємо: пісні-репрезентанти Гуцульщини та реалії бачення природи опришківського руху, відповідні історичній правді.

«Циганка Аза» продовжила ті прийоми й засоби драматургічного письма, які М. Старицький апробував при інсценізації творів К.-Е. Францоza та Е. Ожешко. Проте принцип селективної оощадності при залученні

народнопоетичних компонентів виявився на цей раз нечинним. Це пояснюється тим, що драма за повістю І. Крашевського сценічно інтерпретує одразу два різноетнічні фольклорні світи – український і циганський. Український фольклор представлено у драмі різнорідними народними піснями: жартівливими, веснянкою, «дражнилкою», піснею літературного походження («Ходить гарбуз по городу» на слова В.Александрова). Маємо й літературні імпровізації М. Старицького – на фольклорний мотив «Ой верніться, літа красні...». Перехідною до циганського «блоку» є стилізована М.Старицьким під фольклор пісня «Ой цигане плащуватий...», яка презентувала нестандартний тип цигана, а спів циганського хлоп'ячого хору подав у дусі традиційного фольклору чоловічих і жіночих представників «ромів». Назагал М. Старицький не стільки користався зразками уснопоетичної творчості циганів, скільки творив власні варіації на тему циганського фольклору. Пісенна інтенсивність інсценізацій уповні виявила імпровізаційне вміння митця творити по канві малознаного тоді в Україні циганського пісенного фольклору, розмаїття і поліфункціональність «олітературення» митцем української народнопоетичної творчості.

У **висновках** узагальнено основні результати дослідження.

Взаємовплив літератури і фольклору виявлявся і виявляється упродовж усієї історії становлення та розвитку художньої словесності. Явище функціонування фольклорних елементів у авторському тексті на кожному етапі розвитку літератури мало свою специфіку, диктувалося потребами доби й естетикою мистецьких напрямів.

Історія становлення і розвитку фольклоризму в літературі засвідчує: двосистемний діалог тісно пов'язаний із розвитком художніх напрямів та індивідуальних стилів. Так, чим вищим був ступінь системної сформованості стильової манери письменника як результат його світоглядно-творчої зрілості, тим зазвичай більш продуктивним виявлявся його художній діалог із фольклором, глибшим ідейно – відтворення національно-народних дійсності і колориту, врешті більш рафінованою – мистецька культура фольклоризму.

Природа фольклоризму як предмета дослідження піддається науковому декодуванню у комплексі взаємозв'язку літератури і фольклору. А їх діалогічне контактування є взаємним: література засвоює фольклорні елементи, прийоми і принципи; водночас літературні твори, що стають популярними серед народу, підлягають процесу фольклоризації та входять в уснопоетичний масив. Понятійне наповнення терміну фольклоризм складне та багатоаспектне, бо у ньому співвідносяться, впливаючи один на одного, два види словесності й самостійні естетичні парадигми – фольклор та література.

Визначаємо фольклоризм у літературі як свідоме чи підсвідоме використання, переосмислення або трансформацію різноманітних формальних і змістових засобів, принципів і прийомів народної творчості в авторських художніх текстах. Відповідно до організації літературного тексту фольклоризм

має переважно такі формально-змістові рівні: жанрово-композиційний, фабульно-сюжетний, рівень мотиву, образно-персонажний, архетипно-знаковий (символічний), мовностилістичний, версифікаційний тощо.

Особливе зближення фольклорної та літературної традицій припало на культурно-історичну епоху романтизму, коли низка фольклорних жанрів зазнала «олітературення», а інонаціональний фольклор почав широко входити у національне письменство. В Україні 20-40-х рр. ХІХ ст. відбулася помітна «дифузія» (О. Мишанич) літератури з уснопоетичною творчістю у формах залучення письменством уснопоетичних засобів і прийомів, в інтерпретації фольклорних мотивів, сюжетів, образів і символіки, у різного роду стилізаціях, насамперед під народні пісенні й казкові прототипи.

Значним був вплив фольклорних джерел на вітчизняне письменство другої половини ХІХ ст. Це посприяло поглибленню рівня філософського, естетичного й емоційного осмислення фольклорного матеріалу в авторських творах та збагаченню культури літературного опосередкування народних джерел. Контактів з уснопоетичною традицією М. Старицького, зростало у «кліматі» фольклоризму, є ідейно-смісловою та формальною константою його лірики, ліро-епіки, епіки й драматургії, художніх перекладів, що зумовлено світоглядом, естетичними поглядами, літературними задумами та творчими завданнями митця.

Фольклоризм поезії і драм М. Старицького, що виник на основі прагнення пізнати та осмислити український народний характер, місце українців у становленні та утвердженні нації та їх історичні стосунки з іншими народами, виявився на всіх змістових та формальних рівнях численних його текстів. Письменник оперував широким спектром засобів і прийомів фольклорної поетики. Він не обмежувався звичайним репродукуванням чи наслідуванням усних народних творів чи засобів, а підпорядковував їх власним художнім цілям та естетичній світоглядній парадигмі.

Суттєвим чинником, який позначився на поетичній дикції лірики М. Старицького 1860-х – 1900-х рр., є народнопісенна традиція. Вплив народної творчості, зокрема пісні, у ліричній поезії М. Старицького реалізований як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях. Це передбачало творчу асиміляцію засад і окремих елементів фольклору, які підсилювали і розширювали змістовий простір тексту, примножували емоційний заряд народних джерел авторськими емоційними реакціями.

Важливим елементом народнопісенної традиції й водночас складником літературних пісень, романсів, пейзажних мініатюр, поетичних адресацій митця стали народна символіка та образність. Разом із тим громадянська течія лірики М. Старицького спричинила й певний відхід від фольклорної образності. Так, поет не дотримувався традиційної фольклорної іпостасі образу жінки, збагативши його значеннями новітньої доби (жінка як учасниця антисамодержавних визвольних змагань, соратниця чоловіка-борця).

Чимало ліричних текстів М. Старицького прикметні органічним поєднанням народнопісенних мотивів і зворотів та власними поетизмами автора. Їх національно-народний колорит, внутрішня мелодійність досягається, зокрема, фольклорною поетикою паралелізмів, тавтологій, риторичних фігур, сталих епітетів, іменних демінутивів, використанням живої розмовної мови, народних фразеологізмів та ідіом тощо. За народнопоетичними моделями письменник також «кував» слова, лише зрідка не надто вдало.

У художній світ митця, натхненного фольклором, увійшли оригінально презентовані слов'янофільські мотиви, масовий співний фольклор доби революцій в Європі, переосмислені у національно-патріотичному дусі легенди, думні, казкові й ін. джерела, різномовна і розмаїта пісенна стихія (крім української, ще й польська, російська, єврейська, кримськотатарська, німецька, циганська), – феномен, що не має багато відповідників у літературі того часу.

Фольклорно-історичні балада й поема з доби Хмельниччини «Гетьман» та «Morituri» виявили перспективність актуалізації української історичної і фольклорної героїки й трагіки, художнього дослідження сучасності як фатального наслідку минулого. Тож дійсні масштаби фольклоризму творчості М. Старицького виявляються значнішими, ніж вважалося, більш результативними в ідейно-естетичному плані, тяглими та представницькими за формами засвоєння уснопоетичної стихії до її рідкісних жанрів і зразків включно. Народнопісенна традиція виявляється і на версифікаційному рівні поезії М. Старицького, визначаючи специфіку метрики та римування.

Констатуємо, що на ритмомелодику деяких віршів митця вплинула його перекладацька діяльність. Письменник виявив тривку творчу зацікавленість фольклором південних слов'ян, який вважав найбагатшим поряд із українським, осмислював героїчне минуле українського і сербського народів. М.Старицький сформувався на одного з кращих перекладачів сербохорватського ліро-епосу, який не калькував його образності, а «націоналізував», відтворював засобами рідного фольклору.

Драматургія М.Старицького прикметна свідомим творчим осмисленням народних джерел, зокрема, в оригінальних п'єсах фольклорної генези «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» й «Маруся Богуславка», у драмах історичних та з сучасної дійсності («Богдан Хмельницький», «Мазепа», «Розбите серце», «Талан» та інші), у жанрах водевіля та жарту.

Багатий світ різнонаціональної пісенності, музика, народна обрядодія, влучні паремії тощо стали вагомим і розмаїтим ідейно-естетичним компонентом оригінальних п'єс М. Старицького та його інсценізацій творів інших авторів, що генералізували насамперед народну пісенність. Фольклорний мотив чи образ у драматургії митця були імпульсами для розгортання сюжету, визначали своєрідність композиції, упроваджували і модифікували ідейне спрямування текстів.

Пісні у драматургії М. Старицького (як народні, так і авторські) не тільки окреслюють ставлення до дійсності та сценічних подій, а й виконують важливі функції творення й увиразнення образів-характерів, конфліктів твору, акцентуації важливих моментів розвитку дії, пісенного аплікування дійства, створення настроєвої атмосфери. Використання народнопісенної скарбниці, зокрема соціально-побутових та родинно-побутових пісень, підсилює реалістичне соціальне звучання п'єс «Не судилось», «У темряві», архівної драми з народного життя «Галя Русина» (написана разом із О. Сусловим).

Характерними ознаками презентованого «профілю» народної драми у творчості М. Старицького є синкретичне поєднання слова, пісні, танцю й гри, обряду, а також імпровізація, комізм і пародія. Історичні й умовно-історичні п'єси митця характерні українським патріотичним й інтернаціональним пафосом, актуалізуючими висновки національної історії трансформаційними підходами до кобзарських дум і пісень, що є кроком у напрямку до творення неофольклоризму драматургічного письма.

Пісні, а також прислів'я і приказки – найчастотніші серед художньо асимільованих митцем жанрів фольклору. М. Старицький уводив до оригінальних п'єс та переробок і інсценізацій по-різному: цитував точно, в їх фольклорному варіанті; опрацьовував, дещо видозмінюючи; розгортав, «інсценізував» по-своєму, віддаляючись від фольклорного варіанту; творив власні авторські пісні чи паремії за зразком народних; наводив в оригіналі або перекладав іншомовні, поєднував в одному тексті різнонаціональні зразки пісенності; виносив назви або крилаті вирази з українського фольклору у заголовок твору як другу або паралельну назву п'єси («Маруся Богуславка», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Крути, та не перекручуй», «Панська губа, та зубів нема», «Не так сталося, як жадалося»), що висвічувало основну ідею.

Драматургія М. Старицького, зокрема переробки й інсценізації, репрезентує основні тенденції класичної української літератури для театру другої половини ХІХ ст.: тяжіння до жанру народної драми, піднесення народної етики і моралі та її носіїв-народних типажів, поліфункціональність використання пісень, кожна з яких має своє значення (підсилювальне, супровідне, іронічне тощо). У п'єсах митця творчо інтерпретується поетика фольклору з різною мірою деталізації та співвідношення «фольклорне» і «позафольклорне», вдосконалюється культура міжсистемної взаємодії. Програма мистецької діяльності М. Старицького увінчалася створенням ідейно змістовного та видовищного сценічного дійства у діапазоні від комічного до трагедійного та патріотичного, насиченого «первородними» чи трансформованими ідейно, художньо й емоційно фольклорно-етнографічними компонентами.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Капура О.М. Поетика «відфольклорних» навіянь Михайла Старицького (лірика й ліро-епіка) / О.М. Капура // Філологічні науки: Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – Вип. 9. – С. 45 – 50.
2. Капура О.М. Особливості народнописенної стилістики поезії Михайла Старицького (на прикладі вірша «Виклик») / О.М. Капура // Філологічні науки (мовознавство): Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2014. – Вип. 6. – С.104 – 110.
3. Капура О.М. Фольклоризм драматургії Пантелеймона Куліша та Михайла Старицького // О.М. Капура // Філологічні науки (літературознавство): Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2013. – Вип. 4(11). – С. 76 – 79.
4. Капура О.М. Фольклоризм ліричної поезії Михайла Старицького та Андрія Малишка / О.М. Капура // Філологічні науки (літературознавство): Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2014. – Вип. 4.13. – С. 109 – 113.
5. Капура О.М. Фольклорно-літературні засоби в драмі М. Старицького та Нечуя-Левицького «За двома зайцями...» / О.М. Капура // Філологічні науки (літературознавство): Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2014. – Вип. 4.14. – С. 83 – 86.
6. Kapura O.M. The Interaction of Literature and Folklore / O.M. Kapura // Eastern European Scientific Journal. – Düsseldorf (Germany). – 2015. - (ISSN 2199-7977). – P. 165 – 168.

АНОТАЦІЯ

Капура О.М. Фольклоризм у творчості Михайла Старицького (на матеріалі лірики, ліро-епіки та драматургії). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01. – українська література. – Національний педагогічний університет М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню явища фольклоризму у ліриці, ліро-епіці та драматургії М. Старицького. Вперше на значному текстовому матеріалі предметно з'ясовано естетичне багатство фольклоризму творів письменника. Систематизовано й осмислено здобутки українського літературознавства і фольклористики в розкритті зв'язків двох художніх систем ХІХ – поч. ХХ ст., продовжено й доповнено існуючі напрацювання дослідників літературного фольклоризму та процесу фольклоризації «книжних» творів, встановлено пріоритетні фольклорні жанри, художньо асимільовані М. Старицьким, та його індивідуальний внесок у творення культури українського літературного фольклоризму.

У роботі спеціально проаналізовано оригінальні твори М. Старицького в ключі народнопоетичних відображень, атрибутовано ряд пісенних і інших фольклорних компонентів його творчості. Докладне зіставлення драматичних переробок та інсценізацій письменника із їх першоджерелами дозволило розкрити еволюційно змінні та константні риси творчості митця щодо творчого опрацювання народнопоетичних джерел. Інтертекстуальне вивчення явища літературного фольклоризму творчості письменника виявило системний характер творчого спілкування М.Старицького з усною народною творчістю, особливості естетичної взаємодії митця з народнопоетичною традицією, ідейно-художню результативність його опрацювань фольклору.

Ключові слова: літературний фольклоризм, фольклоризація, інтертекст, лірика, ліро-епос, драматургія, народнопоетичний стиль.

АННОТАЦІЯ

Капура О.Н. Фольклоризм в творчестве Михаила Старицкого (на материале лирики, лиро-эпики и драматургии). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности – 10.01.01. – украинская литература. – Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена исследованию явления фольклоризма в лирике, лиро-эпике и драматургии М. Старицкого. Впервые на значительном текстуальном материале установлено эстетическое богатство фольклоризма писателя. Систематизированы и осмыслены достижения украинского литературоведения и фольклористики в раскрытии связей двух художественных систем XIX – нач. XX в. Дополнены существующие наработки исследователей литературного фольклоризма, выделены приоритетные фольклорные жанры, художественно ассимилированные М. Старицким, и его индивидуальный вклад в создание культуры украинского литературного фольклоризма.

В работе проанализированы оригинальные произведения М. Старицкого, представлено ряд песенных и других фольклорных компонентов творчества. Сопоставление драматических произведений и инсценировок писателя с их первоисточниками позволило раскрыть эволюцию и константные особенности его индивидуального стиля в процессе обработки фольклорных источников.

Специфика фольклоризма произведений М. Старицкого, который является идейно-смысловым и формальным маркером его лирики, лиро-эпики и драматургии, обусловлена мировоззрением, эстетическими взглядами, художественными задачами писателя. В работе акцентировано на народности вдохновенного фольклором творчества писателя, возникшего на основе стремления познать и творчески осмыслить украинский народный характер, его значение в становлении и утверждении украинской нации, ее отношений с другими народами в диахронной системе координат «прошлое – настоящее».

Раскрыты художественные особенности лирических текстов

М. Старицкого, для которых характерно органическое сочетание народных мотивов и образов с литературными поэтизмами автора. Их национально-народный колорит, внутренняя мелодичность достигается фольклорной поэтикой параллелизмов, тавтологий, риторических фигур, постоянных эпитетов, именных деминутивов, использованием живой разговорной речи, народных фразеологизмов и идиом и т.д. Драматургия М. Старицкого олицетворяет основные тенденции классической украинской литературы для театра II пол. XIX в.: тяготение к жанру народной драмы, подъем народной этики и морали ее носителей – народных типажей, полифункциональность использования песен, каждая из которых имеет свое значение.

С использованием интертекстуального анализа феномена литературного фольклоризма, свойственного творчеству писателя, раскрыт системный характер его общения с устным народным творчеством, определены особенности творческого взаимодействия М.Старицкого с народнопоэтической традицией, идейно-художественная результативность его трансформаций и обработок фольклора.

Ключевые слова: литературный фольклоризм, фольклоризация, интертекст, лирика, лиро-эпика, драматургия, народно-поэтический стиль.

SUMMARY

Kapura O.M. Folklorizm in the works of Mychaylo Starytsky (based on lyrics, lyric-epic and dramatic). – Manuscript.

The thesis is submitted for a Candidate Degree in Philological Sciences, speciality 10.01.01 - Ukrainian literature. – National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. – Kyiv, 2016.

Thesis deals with the phenomenon of folklorizm in M. Starytsky's lyrics, drama and epics. First on the base of significant array of text was elucidated aesthetic folklore richness of writer's works. Achievements of Ukrainian literature and folklore in revealing the ties between the two art systems of XIX-th – beg. XX-th centuries have been systematized and comprehended.

The author analyzes the original Starytsky's works, attributing folk songs and other folklore's components. The detailed comparison of dramatic adaptations and their original sources has been made, as well as revealed evolutionary variable and constant features of writer's works in creative study of folk sources.

On the base of intertextual analysis of the literary folklorizm as a phenomenon, which inherent to the writer's works, and in the process of systematization of M. Starytsky's artistic heritage, it has been revealed systemic nature of his interaction with oral folk art through aesthetic peculiarities of his intercommunion with a folk tradition, ideological and artistic performance of his impact study of folklore.

Keywords: literary folklorizm, folklorization, intertext, lyrics, lyric-epic, drama, folklore style.

Підписано до друку 28.03.2016 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 098
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.